

Паска Ігор, Сатир Лариса, Кепко Валентина. Оцінка цінової ситуації на ринку молока в умовах запровадження військового стану в країні. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2023. Випуск 3-4. С. 38-46.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2023.03-04.038>

УДК 338.53:338.433:637.1:355.014

JEL: D43, Q12, L12, H56

Паска Ігор

д.е.н., професор, декан економічного факультету
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

E-mail: paska.igor@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4453-8905

Сатир Лариса

д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності

Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

E-mail: ptbd17@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0040-6863

Кепко Валентина

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: buxoblik@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6432-7211

ОЦІНКА ЦІНОВОЇ СИТУАЦІЇ НА РИНКУ МОЛОКА В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В КРАЇНІ

Анотація

Вступ. Ринок молока та молочної продукції є складовою продовольчого ринку, від рівня розвитку якого залежить не тільки забезпеченість населення цими найважливішими продуктами харчування, а й продовольча безпека держави.

Молочний підкомплекс зазвичай одна із найбільш значних і водночас проблемних галузей для вітчизняного народного господарства. Відставання обсягів виробництва молока та молочних продуктів від зростання потреб населення, дефіцит якісної сировини, низька ефективність виробництва – ці та низка інших негативних факторів характерні для більшості господарств усіх форм господарювання – виробників продукції молочного скотарства.

Методи. Відповідно до поставлених завдань, використовувалися наступні методи дослідження: для вивчення об'єкта дослідження та окремих його складових частин застосовувалися методи статистичного спостереження, аналізу і синтезу, варіації; для порівняння показників за роками - методи порівняння, абсолютних та відносних величин, рядів динаміки. Широке застосування в роботі знайшли і такі методи, як абстрагування, аналогії, розрахунково-конструктивний, монографічний тощо.

Результати. Проналізована цінова ситуація на ринку молока в умовах військової агресії росії проти України. Визначено чинники, які впливають на рівень закупівельних цін на молоко, що надходить як від сільськогосподарських підприємств так і господарствах населення на переробку. Проведено порівняльний аналіз закупівельних цін на молоко вітчизняних товаровиробників та країн ЄС.

Перспективи. Вважаємо, держава повинна регулювати закупівельні ціни на молоко, але не прямим втручанням, а за допомогою товарних інтервенцій. Ця схема працює у всіх розвинених країнах світу. коли ціна на молоко падає, держава починає активно скуповувати сухе молоко чи олію, підтримуючи виробників молока. Таким чином, ціна на сировину зростає. Коли ціна піднімається надмірно, держава починає продавати запаси сухого молока та олії, і ціни опускаються.

На нашу думку, одним із важливих чинників підтримки закупівельних цін є запровадження державного замовлення на постачання молокопродукції, що фінансується за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів.

Ключові слова: ціна, молоко, ринок, державне регулювання, переробне підприємство, сільськогосподарські товаровиробники.

Вступ.

Ринок молока та молочної продукції є складовою продовольчого ринку, від рівня розвитку якого залежить не тільки забезпеченість населення цими найважливішими продуктами харчування, а й продовольча безпека держави.

Молочний підкомплекс зазвичай одна із найбільш значних і водночас проблемних галузей для вітчизняного народного господарства. Відставання обсягів виробництва молока та молочних продуктів від зростання потреб населення, дефіцит якісної сировини, низька ефективність виробництва – ці та низка інших негативних факторів характерні для більшості господарств усіх форм господарювання – виробників продукції молочного скотарства.

Організаційні та економічні перетворення, що проводяться, - перехід на ринкові відношення, формування багатокладної економіки, зміна організаційно-правових форм і методів господарювання, трансформація системи взаємовідносин у всіх галузях аграрного сектору і держави були об'єктивно необхідні. Проте, засоби та методи проведення цих заходів, прорахунки під час проведення реформ призвели до спаду виробництва молока та молочної продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вагомий вклад в розробку теорії та практичних засад формування та функціонування ринку продовольства, в тому числі і ринку молока і молочних продуктів внесли В.Г Андрійчук, П.С. Березівський, В.І.Бойко, П.І.Гайдуцький, Т.Г.Дудар, В.Н.Зимовець, М.М.Ільчук, О.В.Крисальний, В.Я. Месель-Веселяк, Т.Л.Мостенська, П.Т. Саблук, Г.В.Черевко, О.М.Шпичак, В.В.Юрчишин та багато інших вчених. Ними сформовані теоретико-методологічні засади вивчення ринку аграрної продукції, підходи щодо вирішення практичних завдань. Разом з тим, на фоні розробки загальнотеоретичних і прикладних досліджень формування ринку продукції нез'ясованими залишились ціла низка конкретних питань з даної проблеми, які потребують вирішення.

Мета.

На основі узагальнення досліджень науковців та світового досвіду запропонувати пропозиції щодо регулювання цін на ринку молока.

Методологія дослідження.

Відповідно до поставлених завдань, використовувалися наступні методи дослідження: для вивчення об'єкта дослідження та окремих його складових частин застосовувалися методи статистичного спостереження, аналізу і синтезу, варіації; для порівняння показників за роками - методи порівняння, абсолютних та відносних величин, рядів динаміки. Широке застосування в роботі знайшли і такі методи, як абстрагування, аналогії, розрахунково-конструктивний, монографічний тощо.

Результати.

Як і всі галузі економіки молочна в перші дні війни була в шоковому стані. Зірвані ланцюжки постачання, зокрема й між виробником, переробником та торговельною мережею, блокування експорту молочної продукції фактично паралізували ведення бізнесу [1]. Проте, за незначний проміжок часу галузь почала працювати, підлаштовуючись під нові реалії та виклики, які виникли в умовах запровадження військового стану .

Як свідчать дані Державної служби статистики України переробні підприємства в 2023 році надають перевагу саме молоку, що вироблено в сільськогосподарських підприємствах через високу якість та суттєво нижчі транзакційні витрати (табл. 1).

Таблиця 1. Надходження молока від сільськогосподарських тварин усіх видів на переробні підприємства у I кварталі 2023 року (тис.т)*

Показники	2023	2022	У % до 2022	Середня ціна купівлі, грн за т		
				2023	2022	У % до 2022
Загальна маса надходження молока сирого	716251	670932	106,8	x	x	x
з нього:						
Куплено	702604	643648	109,2	11551,5	9935,4	116,3
у тому числі у:						
підприємств	641267	576243	111,3	11883,6	10244,7	116,0
населення	61337	67405	91,0	8080,0	7290,6	110,8
Молоко, яке надійшло на перероблення на давальницьких засадах	11922	25438	46,9	x	x	x
Молоко власно вироблене, яке надійшло на перероблення	1725	1846	93,4	x	x	x

*Розраховано за наближеними даними Державної служби статистики України

Як свідчать дані таблиці 1 закупівельні ціни на молоко, що надходить від основних категорій сільськогосподарських товаровиробників за 1 квартал 2023 рік в порівнянні з відповідним періодом 2022 роком суттєво не зросли. На нашу думку дана обставина викликана низкою об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Продовжується спостерігатися суттєва різниця між закупівельними цінами на молоко, що надходить на переробку від сільськогосподарських підприємств та господарств населення, що спричинено двома основними чинниками: якість та транспортно - заготівельні витрати [2].

За даними моніторингу Асоціації виробників молока ціни на молоко-сировину в Україні станом на 9 травня знизилась на 22-40 копійок, порівняно з квітнем 2023 року. Виробники знижують ціни на сировину у зв'язку з триваючим слабким попитом на молочну продукцію на внутрішньому і зовнішніх ринках [3]. Певним чином на зміну цін вплинули сезон великого молока, який вже настав і перешкоди для експортних поставок транзитом через ЄС внаслідок страйків транспортних компаній в Польщі.

Так, середня закупівельна ціна молока екстра ґатунку знизилась до 11,73 грн/кг без ПДВ, що на 40 копійок менше ніж у квітні. Діапазон цін на цей ґатунок в господарствах варіюється від 10,50 грн/кг до 12,50 грн/кг. Верхня межа діапазону цін залишилася незмінною, але нижня межа опустилася на 34 копійки.

Вищий ґатунок також подешевів на 40 копійок порівняно до минулого місяця. В середньому ціна на молоко цього ґатунку склала 11,73 грн/кг без ПДВ, а діапазон коливався від 10,00 до 12,10 грн/кг без ПДВ, як і в квітні.

Середня ціна на молоко першого ґатунку знизилась на 22 копійки, порівняно з квітнем, і склала 11,42 грн/кг без ПДВ. Мінімальна ціна в господарствах складала 9,50 грн/кг і знизилась на 50 копійок порівняно до минулого місяця. Максимальна ціна на перший ґатунку склала 11,22 грн/кг, що на 58 копійок менше, ніж в квітні.

Відповідно, середньозважена ціна трьох ґатунків опустилася на 34 копійки і склала 11,63 грн/кг без ПДВ.

Продовження тенденції зниження закупівельних цін на молоко-сировину в Україні цілком законне в умовах слабкого попиту на молочну продукцію на внутрішньому і зовнішніх ринках [4].

Попит на молочну продукцію на внутрішньому ринку залишається обмеженим через скорочення кількості споживачів. Близько 9 млн українців були змушені виїхати за межі України внаслідок війни протягом 2022 року. [5] Громадяни, які залишилися в країні, зіштовхнулися з проблемою скорочення доходів, безробіття і зниження якості життя. В результаті, їхня купівельна спроможність суттєво знизилась. Також відштовхує споживачів підвищення цін на питне молоко, вершкове масло, йогурт, сири закладах роздрібною торгівлі на початку травня 2023 року. Вірогідною причиною може бути вплив інфляції і збільшення витрат на логістику в умовах війни. Отже, суттєва активізація попиту на молочну продукцію в Україні малоімовірна, поки триває повномасштабне вторгнення росії.

Водночас, попит на молочну продукцію залишається слабким і у світі під впливом продовольчої інфляції та скорочення імпорту з боку Китаю. В квітні 2023 року Молдова, країни Середньої Азії та Південного Кавказу скоротили імпорт українського вершкового масла, сирів, сухого молока. Незважаючи на те, що в Європарламенті 09.05.2023 підтримали продовження на рік відміни ввізних мит для українських експортерів аграрної продукції, вітчизняні сири, вершкове масло і сухе молоко наразі не цікаві європейським споживачам. В умовах інфляції вони купують дешевші молочні продукти місцевого виробництва.

Нині європейський ринок заповнений надлишками молока-сировини, яке дешевіє і спричиняє зниження цін на біржові товари, котрі проблематично реалізувати. Спостерігається накопичення вершкового масла, сухого молока і молочної сироватки в місцях зберігання, а їх кількість перевищує попит в країнах-членах ЄС і на зовнішніх ринках [6].

Вважаємо, що зниження закупівельних цін на молоко-сировину пов'язане з пристосуванням українських виробників до непростих реалій ринку. Нині в світі спостерігається зниження попиту на молочну продукцію. За інформацією операторів ринку, сушити молоко і виробляти масло-моноліт в Україні стало збитковим, а такі протеїнові товари, як сухе молоко, сироватка і казеїн, накопичуються на складах в умовах обмеженого попиту.

Китай, країни Південно-Східної Азії і пострадянського простору імпортують менше сухого молока, вершкового масла та інших молочних продуктів. В країнах ЄС триває зниження цін на сире молоко, а склади заповнені біржовими товарами, кількість яких суттєво перевищує попит на внутрішніх ринках.

Рівень закупівельних цін на молоко на кінець 2022 року був на 40% нижчим, ніж в країнах ЄС та на 11%, нижчий, ніж у 2021 році.

Наразі молочний ринок України працює під тиском низки факторів, які стримують ріст цін на молоко, зокрема: скорочення споживчого попиту на внутрішньому ринку країни, зростання безробіття, що свідчить про зниження споживання молочних продуктів у короткостроковій перспективі, зростання собівартості виробництва через кризу в енергетичній системі, знеціненням гривні тощо.

З початку року ціни на сире молоко в більшості країн-членів ЄС знижуються під впливом занадто великої пропозиції товару на ринку в умовах обмеженого попиту на молочну продукцію у світі. Тим часом в Україні, попри боковий чи стриманий висхідний рух цін, молоко-сировина залишається на 5% дешевшим, ніж найнижчий цінник в ЄС, і серед небагатьох країн, де поточна ціна на молоко-сировину знизилась проти лютого 2022 року.

За попередніми даними Єврокомісії, в березні 2023 року середня ціна на сире молоко в ЄС

склала 51,79 євроцентів за кг і скоротилася майже на 3% порівняно з лютим. Хоча, рік тому молоко-сировина в ЄС в середньому коштувала на 15,2% менше – 43,92 євроцентів за кг. Варто зазначити, середня ціна на сировину в Україні на 46,84% менше ніж в ЄС. В березні середня ціна на сире молоко екстрагатунку в Україні складала 35,27 євроцентів за кг. Серед країн-членів ЄС дешевше молоко тільки в Латвії, а саме 34,14 євроцентів за кг. Різниця в ціні на сировину між Україною і Латвією складає плюс 3,2%.

Серед країн-членів ЄС найдешевша молоко-сировина в балтійських республіках. В березні середня ціна в Литві складала 37,25 євроцентів за кг, а в Латвії – 34,14 євро за кг, що на 27,84% і 27,24% менше ніж рік тому. Хоча, порівняно з лютим 2023 року ціни в Литві і Латвії трохи виросли – на 1,10% і 0,38%, відповідно.

Найвищого рівня цін досягло сире молоко в таких державах як Кіпр (65,36 євроцентів), Мальта (60,55 євроцентів) та Іспанія (58,54 євроцентів). Порівняно з лютим ціни в цих країнах не змінилися. Молоко подорожчало на 36,49% в Іспанії і на 11,75% на Кіпрі, але подешевшало на 4,94% на Мальті порівняно з березнем 2022 року

Ціни на сировину різняться у провідних виробників і експортерів молочної продукції в Європі. В Польщі молоко в середньому коштує 46,67 євроцентів за кг, що на 11,21% менше порівняно з березням 2022 року. Польське молоко продовжило дешевіти у 2023 році, оскільки за перший місяць весни ціна впала майже на 3%. В Нідерландах ціна на сировину в березні склала 50,5 євроцентів за кг і впала на 10,89% порівняно з лютим, але виросла на 7,92% в порівнянні з минулорічним періодом. У Франції молоко коштує 47,8 євроцентів за кг, а в Італії – 57,17 євроцентів за кг, що на 4,5% і 0,4% менше ніж в лютому, але на 14,35% і 29,05% більше до березня 2022 року. В Німеччині ціна на сировину залишається на тому ж рівні, що і в лютому – 54,07 євроцентів за кг. Молоко німецьких виробників подорожчало на 11,26% порівняно з березнем 2022 року. В січні Німеччина виробила 2,6 млн тон молока, більше ніж інші європейські країни.

В березні в Ірландії ціна на сировину впала до 52,81 євроцентів за кг або на 2,97% порівняно з лютим. В річному розрізі ірландське молоко подорожчало на 7,31%.

На спотовому і вторинному ринку Європи молоко продається ще дешевше. На вторинному ринку ціна на молоко в Польщі тримається в районі 30 євроцентів за кг з лютого, а в Нідерландах коштувало 27 євроцентів за кг на початку березня. В середині березня спотові ціни на сире молоко у Франції опустилися до 29 євроцентів і досягли мінімуму кінця 2022 року.

В березні середнє значення Індексу цін на молочну продукцію ФАО становило 130,3 пункти, що на 1,1 пункти (0,8%) нижче ніж в лютому і на 15,6 пункти (10,7%) нижче порівняно з показником відповідного періоду минулого року. Зростання цін стримує слабкий попит у світі на сири і сухе молоко, особливо в Китаї, який збільшує обсяги виробництва сировини, і сезонне зростання виробництва молока в Західній Європі.

Споживча інфляція і зростання цін на продукти харчування в Європі стримує попит на молочні продукти і, відповідно, ріст цін на сировину [7]. В лютому рівень споживчої інфляція в Польщі виріс до 18% з 16% в січні. В грудні 2022 року інфляція роздрібних молочних продуктів досягла 17% у Франції, 28% у Нідерландах і 35% у Німеччині. В перші місяці 2023 року великі європейські торгівельні мережі були змушені знизити ціни на вершкове масло та питне молоко в інтересах покупців. В лютому в Ірландії скоротилося споживання молока-сировини на 1,7% з боку переробних підприємств, а з боку населення – на 1,2 тис. тон.

Вважаємо, якщо виробництво молока в ЄС все ж таки продовжить зростати, а попит на молочну продукцію в світі залишатиметься обмеженим, то спотові ціни на сире молоко можливо залишаться на рівні 30-35 євроцентів за кг в найближчій перспективі. В зв'язку з цим вітчизняна молочна продукція вже не приваблива для європейських споживачів. В кінці березня – на початку квітня різниця вартості сирого молока на спотовому ринку в Україні складала плюс 20% проти ЄС. Існує ризик збільшення обсягів поставок в Україну дешевих сирів, вершкового масла та вершків з європейських країн, які складуть конкуренцію молочним продуктам національного виробництва.

Зокрема, в березні Україна на 70% збільшила імпорт вершкового масла з Естонії, Італії, Нідерландів і на 12,79% виросли поставки молока та вершків з Польщі.

Важливо, що молоко гатунку екстра в Україні коштує на 5% менше в порівнянні з Латвією, де зараз найбільш дешеве молоко в ЄС. Відтак, на відміну від більшості європейських країн, ціна на молоко в Україні демонструє стриманий ріс. В лютому 2023 року ціна на молоко-сировину склала 35,63 євроцентів за кг, що майже на 2% більше ніж у січні. Але в порівнянні з лютим 2022 року українське молоко впало в ціні на 19,73%. Не варто виключати сценарій, при якому ціна на сире молоко в Україні зрівняється або буде вищою, ніж в певних молочних країнах, як Польща чи Литва. Вітчизняні сільськогосподарські підприємства – виробники молока також стикаються з проблемою зростання собівартості виробництва молока через вимушене використання дизельних електрогенераторів та у зв'язку із зростанням цін на корми. Крім того, під ризиком додаткового екорочення поголів'я та виробництва молока залишаються деокуповані райони Харківської та Херсонської областей, які продовжують зазнавати обстрілів з боку росії та мають невирішені проблеми із замінованими сільськогосподарськими угіддями, що суттєво обмежить можливості заготівлі грубих кормів у сезоні 2023/2024 рр.

В такому випадку існує ризик збільшення обсягів поставок в Україну дешевих сирів чи вершкового масла з Європи, які складуть небажану конкуренцію продукції вітчизняних виробників в супермаркетах.

Зниження закупівельних цін також відбувається і під впливом сезонних чинників. У весняні місяці триває період підвищеної лактації у корів і тому збільшення надоїв очевидне [8].

Результати моніторингу цін на молочну продукцію, який було проведено експертами Асоціації виробників молока, свідчать про різновекторну зміну ціни у найбільших торговельних мережах країни.

Так ціна на ультрапастеризоване питне молоко станом на 1 травня склала 46,13 грн. за кг, що 70 коп. (1,5%) більше ніж в квітні. Порівняно з минулим роком ціна на молоко тривалого зберігання виросла на 7,35 грн. (16%). При цьому в супермаркетах подешевшало молоко жирністю 2,5%. Ціна на продукт склала 39,12 грн за кг, що на 36 коп. (0,9%) менше ніж в квітні, але на 5,5 грн. більше ніж рік тому.

Ціна на вершки стерилізовані залишилась незмінною на рівні 144,45 грн. за кг порівняно з квітнем, однак виросла на 34,57 грн. (23,9%) до відповідного періоду 2022 року.

Йогурт питний коштує 82,32 грн. за кг, що на 2,39 грн. (2,9%) більше ніж в квітні. За рік йогурт подорожчав на 10,18 грн. (12,4%).

Вершкове масло коштує 386,88 грн. за кг і подорожчало на 12,01 грн. (3,1%), з моменту проведення квітневого моніторингу цін. Товар виріс в ціні на 43,94 грн. (11,4%) порівняно з травнем 2022 року.

Спред подорожчав на 11,09 грн. (5,5%) за останній місяць. Станом на 1 травня 2023 року він коштував 201,14 грн. за кг. За рік ціна на товар виросла на 62,98 грн. (+31,3%).

Сири в торговельних мережах в середньому коштують 628,82 грн. за кг і подорожчали на 8,95 грн. (31,1%) порівняно до квітня і майже на 195,75 грн. порівняно до травня минулого року. З моменту проведення попереднього моніторингу, ціна не знизилась на жодний з сортів сирів, але залишилася незмінною на «Рокфор» і склала 1597,32 грн. за кг. Порівняно до травня 2022 року «Рокфор» подорожчав на 629,31 (39,4%).

Ціна на сир «Чеддер» склала 492,78 грн. за кг, на «Едам» – 407,60 грн. за кг і «Гауду» – 511,64 грн. за кг. За останній місяць данні сири подорожчали більше ніж інші. Ціна на сир «Чеддер» піднялась на 17,52 грн. (3,6%), «Едам» – на 13,13 грн. (3,2%) і «Гауда» – на 15,85 грн. (3,1%) порівняно до квітня. В річному розрізі «Чеддер» подорожчав на 152,49 грн. (30,9%), «Едам» на 111,08 грн. за кг (+27,3%), а «Гауда» на 139,06 грн. (27,2%).

Ціна на сир «Український» склала 422,22 грн. за кг, що на 5,07 грн. (1,2%) більше ніж в квітні і на 126,19 грн. (29,9%) порівняно до травня 2022 року. Станом на 1 травня сир «Моцарелла» коштує 444,43 грн. за кг і подорожчав на 5,8 грн. (1,3%) за останній місяць, на 130,67 грн. (29,4%) за

останній рік. «Мааздам» виріс в ціні до 504,8 грн. за кг або на 5,52 грн. (1,1%), а «Емменаталь» до 649,81 грн. за кг, що на 8,75 грн. (1,3%) більше ніж в квітні. Порівняно до минулорічного періоду, «Мааздам» подорожчав на 176,59 грн. (35%), а «Емменталь» на 161,54 грн. (+24,9%).

Висновки і перспективи.

Отже, вважаємо, що підвищення цін на більшість молочних продуктів може бути пов'язане з продовольчою інфляцією. За попередніми даними НБУ, продовольча інфляція в 2023 році залишатиметься високою через очікуване зниження врожаїв і подорожчання палива в другому півріччі. Зберігається інфляційний тиск на виробничі витрати бізнесу через складнощі з веденням діяльності та налаштуванням логістичних ланцюгів в умовах війни.

Однак, суттєве підвищення цін на молочну продукцію в перспективі малоімовірно через відносно слабкий попит на внутрішньому ринку, зменшення кількості споживачів внаслідок еміграції і зниження купівельної спроможності громадян і скорочення їх доходів в умовах війни. Як повідомляє НБУ, інфляція знижується з початку року, а у березні зростання споживчих цін сповільнилося до 21,3% в річному вимірі.

Вважаємо, держава повинна регулювати закупівельні ціни на молоко, але не прямим втручанням, а за допомогою товарних інтервенцій. Ця схема працює у всіх розвинених країнах світу. коли ціна на молоко падає, держава починає активно скуповувати сухе молоко чи олію, підтримуючи виробників молока. Таким чином, ціна на сировину зростає. Коли ціна піднімається надмірно, держава починає продавати запаси сухого молока та олії, і ціни опускаються.

На нашу думку, одним із важливих чинників підтримки закупівельних цін є запровадження державного замовлення на постачання молокопродукції, що фінансується за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів.

В умовах ринкової економіки ціни має встановлювати не парламент чи уряд, а сам ринок. Сільськогосподарського товаровиробника потрібно підтримувати потрібно. По-перше, їхня продукція сьогодні потрібна ринку, а по-друге - це важливе соціальне питання. Але підтримувати підтрібно таким чином, щоб не страждав ринок.

Список використаних джерел

1. Свиноус І.В., Шуст О. А., Ібатуллін М. І., Сіра Ю. В., Артимонова І. В. Організаційно-економічні засади функціонування молочного скотарства в умовах воєнного стану в Україні. *Продовольчі ресурси*. 2023. Т. 11, № 20. С. 265-273.

2. Varchenko O., Svydnous I., Krisanov D., Artimonova I., Gavryk O. Sustainability and competitiveness principles of agro-food chains in Ukraine. *International Journal of Management and Business Research*. 2018. Vol. 8 (1). P. 160–172.

3. Артимонова І.В. Концепція маркетинг-мікс як основа програмно-цільового підходу до організації маркетингової діяльності підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 4. С. 94-101.

4. Артимонова І.В. Методичні підходи до оцінки ефективності маркетингової діяльності підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 5. С. 46-51.

5. Понад 9 млн українців виїхали з країни з початку війни, – ООН https://lb.ua/society/2022/07/14/523112_ponad_9 mln_ukraintsiv_viihali_z_kraini.html.

6. Цвігун А., Семисал А. Організаційно-економічні засади реалізації молока переробним підприємствам в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 4. С. 74-81.

7. Свиноус І. В., Ібатуллін М. І., Сало І. А., Радько В. І. Семисал А. В. Організаційно-економічні засади функціонування ринку молока. *Продовольчі ресурси*. 2022. №18. С. 276-286

8. Економічний механізм функціонування аграрного ринку України в сучасних умовах. [Ю. О. Лупенко та ін.]; за ред. д-ра екон. наук І. А. Сало; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки». Київ: ІАЕ, 2023. 183 с.

Статтю отримано: 05.10.2023 / Рецензування 08.11.2023 / Прийнято до друку: 30.12.2023

Igor Paska

Doctor of Economics, professor, dean of the Faculty of Economics
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: paska.igor@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4453-8905

Larisa Satyr

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Entrepreneurship,
Trade and Stock Exchange Activity
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: ptbd17@ukr.net
ORCID: 0000-0003-0040-6863

Valentyna Kepko

Ph.D. (in Economics), Associate Professor of the Department of Entrepreneurship,
Trade and Exchange Activities
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: buxoblik@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6432-7211

ASSESSMENT OF THE PRICE SITUATION ON THE MILK MARKET IN THE CONDITIONS OF THE INTRODUCTION OF MARTIAL LAW IN THE COUNTRY

Abstract

Introduction. The market of milk and dairy products is a component of the food market, the level of development of which depends not only on the supply of the population with these most important food products, but also on the food security of the state.

The dairy sub-complex is usually one of the most significant and at the same time problematic industries for the national economy. Lagging behind the volume of production of milk and dairy products from the growth of population needs, shortage of quality raw materials, low efficiency of production - these and a number of other negative factors are characteristic of most farms of all forms of management - producers of dairy cattle products.

Methods. In accordance with the tasks, the following research methods were used: to study the research object and its individual components, methods of statistical observation, analysis and synthesis, variations were used; to compare indicators by year - methods of comparison, absolute and relative values, series of dynamics. Such methods as abstraction, analogies, calculation-constructive, monographic, etc. have also been widely used in the work.

The results. The price situation on the milk market in the conditions of Russia's military aggression against Ukraine is analyzed. Factors affecting the level of purchase prices for milk received both from agricultural enterprises and households for processing have been identified. A comparative analysis of purchase prices for milk of domestic producers and EU countries was carried out.

Discussions. We believe that the state should regulate purchase prices for milk, but not by direct intervention, but by means of commodity interventions. This scheme works in all developed countries of the world. when the price of milk falls, the state begins to actively buy milk powder or oil, supporting milk producers. Thus, the price of raw materials increases. When the price rises too much, the government starts selling milk powder and oil stocks, and prices fall.

In our opinion, one of the important factors supporting purchase prices is the introduction of a state order for the supply of dairy products, which is financed from the funds of the state and local budgets.

Keywords: price, milk, market, state regulation, processing enterprise, agricultural producers.

References

1. Svytnous, I. V., Shust, O. A., Ibatullin, M. I., Sira, Yu. V. & Artimonova, I. V. (2023). Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady funktsionuvannya molochnoho skotarstva v umovakh voyennoho stanu v Ukraini

[Organizational and economic principles of the functioning of dairy farming in the conditions of martial law in Ukraine]. *Prodovolchi resursy [Food resources]*, 20, 265-273. [in Ukr.]

2. Varchenko, O., Svytnous, I., Krisanov, D., Artimonova, I. & Gavryk, O. (2018). Sustainability and competitiveness principles of agro-food chains in Ukraine. *International Journal of Management and Business Research*, 8 (1), 160–172. [in Eng.]

3. Artimonova, I. V. (2010). Kontseptsiya marketynh-miks yak osnova prohramno-tsilovoho pidkhodu do orhanizatsiyi marketynhovoyi diyalnosti pidpryyemstva [The concept of marketing mix as the basis of a program-targeted approach to the organization of marketing activities of the enterprise]. *Aktualni problemy ekonomiky [Actual problems of the economy]*, 4, 94-101. [in Ukr.]

4. Artimonova, I. V. (2010). Metodichni pidkhody do otsinky efektyvnosti marketynhovoyi diyalnosti pidpryyemstv [Methodical approaches to evaluating the effectiveness of marketing activities of enterprises]. *Aktualni problemy ekonomiky [Actual problems of the economy]*, 4, 94-101. [in Ukr.]

5. More than 9 million Ukrainians have left the country since the beginning of the war, – UN https://lb.ua/society/2022/07/14/523112_ponad_9 mln_ukraintsiv_viihali_z_kraini.html.

6. Tsvihun, A., Semysal, A. (2023). Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady realizatsiyi moloka pererobnym pidpryyemstv v umovakh voyennoho stanu [Organizational and economic principles of the sale of milk to processing enterprises in the conditions of martial]. *Ekonomichnyy analiz [Economic analysis]*, 4, 74-81. [in Ukr.]

7. Svytnous, I. V., Ibatullin, M. I., Salo, I. A., Radko, V. I. & Semysal, A. V. (2022). Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady funktsionuvannya rynku moloka [Organizational and economic principles of functioning of the milk market]. *Prodovolchi resursy [Food resources]*, 18, 276-286. [in Ukr.]

8. Salo, I.A. (Ed.). (2023). *Ekonomichnyy mekhanizm funktsionuvannya ahramoho rynku Ukrayiny v suchasnykh umovakh [The economic mechanism of functioning of the agricultural market of Ukraine in modern conditions]*. Kyiv : IAE.

Received: 10.05.2023 / Review 11.08.2023 / Accepted 12.30.2023

